

Mısır 2014

İsmail Numan Telci

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi]

Özet

Mısır'da 2014 yılı darbe sonrası süreçte askeri vesayetin siyaset üzerindeki etkisinin arttığı, Mübarek dönemi aktörlerinin ülke siyasetinde yeniden etkin hale geldiği ve 25 Ocak 2011'deki devrimde başrol oynayan hareketlerin saf dışı edildiği bir döneme şahitlik etmiştir. Abdülfettah El-Sisi "rakipsiz" bir biçimde girdiği seçimlerden cumhurbaşkanı olarak ayrılmış, izleyen süreçte de Müslüman Kardeşler hareketi başta olmak üzere tüm darbe karşıtı gruplara yönelik baskı siyasetini artırarak devam etmiştir. Aktif bir dış politika izleyerek ülke içindeki istikrarsızlığı örtme çabası içinde olan Sisi, bir taraftan darbeye destek olan ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye çalışmış, diğer taraftan da Rusya'ya yaklaşarak ABD'ye "alternatifsiz" olmadığı mesajını vermiştir. ABD yönetimi ise Mısır'a askeri yardımları devam ettirme kararı alarak Kahire'nin Rusya yörüngesine kaymasını engelleme çabası içinde olmuştur. Ekonomik sıkıntılarını Körfez ülkelerinden gelen sıcak parayla çözmeyi uman Sisi, bu anlamda başarılı olamamış, ülke ekonomisi 2014'te beklenen ilerlemeyi gösterememiştir. Bir karşı-devrim niteliğinde olan askeri darbe sonrasında siyasi baskıyı araçsallaştırarak iktidara tamamen hâkim olmayı hedefleyen Sisi yönetimi, ülkedeki muhalif hareketin darbe karşıtı tutumunu sürdürmesi ile beklemediği bir dirençle karşılaşmıştır. Bu durum Mısır'da devrimci ateşin halen yandığını gösteren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Devrim I Rusya I Darbe I Ihvan I Körfez I Abdülfettah El-Sisi.

Egypt 2014

Abstract

During 2014 Egypt experienced three major political developments. First, the military tutelage increased its influence on politics; second, the Mubarak regime's figures made a successful comeback to the power setting; and finally, most of the actors who played a major role during the January 25 Revolution were excluded from the political scene. Following the election of Abdulfattah Al-Sisi to presidency, the pressure on anti-coup movements, particularly on the Muslim Brotherhood, has increased. Tackled by an unstable political environment domestically Sisi focused more on foreign policy and tried to conduct active diplomacy to seek for legitimacy. In this regard, Sisi tried to establish good relations with Russia, thereby trying to prove Washington that they are no longer the "only" alternative for Egypt in international politics. However, the US government decided to continue financial support for Egypt in order to keep it under US influence. Having secured the US support, Sisi tried to avoid economic collapse by also utilizing the cash flow from the Gulf monarchies. The attempt was not successful though, and the country's economy deteriorated further in 2014. As a counter-revolutionary attempt, the military coup in Egypt tried to oppress the revolutionary groups and establish a new authoritarian regime. However, the continuing opposition of the anti-coup movement in 2014 prevented Sisi regime from establishing its military-backed autocracy. Therefore, it can be argued that the revolutionary momentum is still in place in Egypt.

Keywords: Revolution ■ Russia ■ Coup d'état ■ Muslim Brotherhood ■ Gulf ■ Abdelfettah Al-Sisi

Giriş

Mısır'da 2014 yılı genel hatlarıyla darbe sonrası dönemde askeri vesayet rejiminin özellikle ülke dışından finansal ve siyasi destekle iktidarı domine etme çabasıyla geçmiştir. Bu çerçevede rejim içeride cumhurbaşkanlığı seçimi ile siyasi anlamda meşru bir zemine oturma çabası içinde olurken, aynı amaçla dış politikada aktif bir siyaset izleyerek diplomatik temasları halk nezdinde meşruiyet kazanma aracı olarak kullanmaya çalışmıştır. Bununla birlikte Mısır ekonomisi Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Kuveyt'in mali destekleriyle ayakta kalmaya çalışmış, buna rağmen önceki seviyesine ulaşmaktan uzak bir görüntü sergilemiştir. Sosyal ve ekonomik problemlerle boğuşan Mısırlılar, bununla birlikte enerji teminindeki sıkıntıların yarattığı olumsuzluklardan ötürü Abdülfettah El-Sisi yönetimine daha da tepkili hale gelmişlerdir. Darbe yönetiminin siyasi otoriteyi sağlama konusunda yaşadığı sıkıntılar Sisi yönetiminin garyı-meşru kabul edilmesinin yanında, ülke içinde darbeye karşı gelen muhalif kesimlerin sesini yükseltmesi ve protestoları devam ettirmesi ile daha da artmıştır. Buna 30 Haziran 2013'teki gösteriler sırasında Muhammed Mursi'ye karşı durup, orduyu destekleyen bir pozisyon alan 25 Ocak Devrimi'nin gerçek devrimci aktörlerinin Sisi yönetiminin baskısına karşı gelmeye başlaması da eklenince rejimin yüzleştiği problemlerin boyutu, darbe yönetiminin sürdürülebilirliğinin ne kadar güç olduğunun göstergesi olmuştur.

Bu yazıda öncelikle askeri darbe sonrası liderliğin ülkede siyasi iktidarı sağlamak amacıyla hangi adımları attığı incelenecek, rejimin bu süreçte "siyasi baskıyı" nasıl araçsallaştırdığı detaylandırılacak ve rejim karşıtı aktörlerin yürüttükleri demokrasi mücadelesinin önemine değinilecektir. Daha sonra Abdülfettah El-Sisi'nin cumhurbaşkanı seçilişinin ardından nasıl aktif bir dış siyaset izleyerek bu kapsamdaki çabalarını iç siyasette meşruiyeti sağlama

adına araç olarak kullandığı tezi örneklendirilecektir. Son olarak Mısır ekonomisinin 2014'te yaşadığı sıkıntılar, karşılaştığı çıkmazlar ve tecrübe ettiği olumsuzluklar özellikle Mısırlıların tepkileri dikkate alınarak değerlendirilecektir. Ekonominin ayakta kalabilmesinin en önemli unsuru olan dış mali yardımlar ise çalışmanın son kısmında yer alacaktır.

Darbe Yönetimi ve Müslüman Kardeşler Hareketine Yönelik Sistemik Baskı

Mısır'da Muhammed Mursi'nin askeri darbeye görevinden uzaklaştırılmasının ardından Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketine yönelik sürdürülen baskı siyaseti 2014 yılında sistemik bir biçimde devam etti. İhvan üyelerine yönelik tutuklamalar sürerken, üniversitelerde ve bürokraside Müslüman Kardeşler üyesi olduğu tespit edilenler görevlerinden uzaklaştırıldı. Öyle ki Mursi döneminde polis akademisinde eğitime başlayan ve Müslüman Kardeşler üyesi oldukları iddia edilen 40 öğrenci, eğitimlerine son verilerek okuldan uzaklaştırıldı.¹ Birçoğu Mübarek rejimi kalıntısı olan medya aktörleri de İhvan'a yönelik karalama kampanyasını sürdürdüler. Bunun dışında özellikle yargı organlarının Müslüman Kardeşler üyelerine verdiği toplu idam cezaları tüm dünyanın tepkisini çekti.

Bu kararlardan en dikkat çekenleri Minya kentindeki Ceza Mahkemesi'nin Mart ve Nisan aylarında önce 529 kişiye daha sonra da 683 kişiye verdiği idam cezalarıydı.² Sanıkların hiçbir avukat tarafından savunulmadığı ve ilkinde 20 ikincisinde 9 dakika süren duruşmaların ardından verilen 529 ve 683 kişi hakkındaki idam kararları³ Mısır mahkemelerinin Müslüman Kardeşler aleyhine hukuksuz kararlarını göstermesi açısından önemlidir. Benzer biçimde başta Muhammed Bedii ve Muhammed Biltaci gibi İhvan liderleri olmak üzere birçok Müslüman Kardeşler üyesi darbe karşıtı oldukları gerekçeyle hapis cezalarına çarptırıldılar.⁴ Aralık ayında ise Giza Ceza Mahkemesi 188 Müslüman Kardeşler üyesine daha idam cezası vererek, harekete yönelik baskı siyasetinin süreceğini göstermiş oldu.⁵

Darbe sonrası barışçıl gösteriler düzenleyerek demokrasi yanlısı protestolarla meşru Cumhurbaşkanı Mursi'yi destekleyen binlerce İhvan üyesinin yargılanmadan hapse atılması, birçoğunun da orantısız hapis ve idam cezalarına çarptırılması insan hakları savunucuları tarafından tepkiyle karşılanmıştır.⁶ İhvana yönelik idam kararları ve hukuksuz uygulamalar başta Türkiye olmak üzere birçok devlet ve uluslararası kuruluş tarafından da kınanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan dört partinin de imzasının yer aldığı bir deklarasyonla Mısır'da alınan idam kararlarına tepki gösterilmiştir. Deklarasyonda, "Siyasi gerekçelerle verilmiş olan idam cezalarının sadece Mısır halkını değil, bütün insanlığın vicdamını sızlatacağı açıktır. Bunun, Mısır'daki gerginlikleri daha da arttırabileceği ve intikam hislerine dönüşebileceği endişesini taşıyoruz" denilerek cezaların uygulanmaması konusunda Mısır yönetimi uyarılmıştır.⁷

Müslüman Kardeşler hareketine yönelik baskıya üniversite yönetimleri de dâhil olmuştur. Darbe karşıtı gösterilere katılan ve Müslüman Kardeşler hareketine üye oldukları iddia edilen yüzlerce öğrenci okuldan atılmıştır. Hürriyet Gözlemcileri tarafından yayınlanan bir raporda 2013'teki darbeden bu yana çoğunluğu 2014'te olmak üzere en az 503 öğrenci Müslüman Kardeşler üyesi oldukları gerekçesiyle okuldan uzaklaştırılmıştır.⁸ En son olarak 28 Aralık'ta El-Ezher Üniversitesi yönetimi 51 öğrencinin Müslüman Kardeşler hareketine destek yürüyüşün katıldıkları gerekçesiyle okuldan atıldığını duyurmuştur.⁹

Şiddetin Gölgesinde Anayasa Referandumu ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Abdülfettah El-Sisi liderliğindeki darbe yönetiminin muhaliflere yönelik yoğun ve katı baskı politikası gereğince barışçıl protestolara katılan çoğunluğu sivil yüzlerce Mısırlı 2014 yılında hayatını kaybetmiştir. Protestolar ve şiddet olayları 2014'ün ilk günlerinden itibaren baş göstermiştir. Darbe karşıtları hem anayasa referandumu sürecinde hem de 25 Ocak'taki devrimin yıldönümünde darbeye karşı büyük protestolar gerçekleştirmeyi hedeflemiş ve böylelikle muhalifleri dinamik tutmayı amaçlamıştır. Ancak darbe yönetimi şiddette sınır tanımamış ve muhaliflere yönelik katı bir politika izlemiştir. Güvenlik güçlerinin başını Müslüman Kardeşler hareketinin çektiği ve çoğu zaman barışçıl bir biçimde gerçekleşen darbe karşıtı protesto gösterilerine sert müdahalelerde bulunması sonucunda çok sayıda can kaybı yaşanmıştır.

3 Ocak'ta Kahire, İskenderiye, Feyum ve İsmailiye gibi şehirlerde çıkan olaylarda en az 17 sivil yaşamını yitirmiş, 50'den fazla kişi de yaralanmıştır. Çıkan olaylarla ilgili İçişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada protestolara katılan 122 kişinin tutuklandığını bildirilmiştir.¹⁰ Protestolar izleyen günlerde de devam etmiş, ¹⁰ Ocak'ta da İskenderiye ve Süveyş şehrindeki gösterilerde en az 3 kişi yaşamını yitirmiştir¹¹

Şiddet olaylarının gölgesindeki ülkede bir taraftan da anayasa referandumu süreci yaşanmıştır. Mısır'da Hüsnü Mübarek rejimin yıkıldığı 25 Ocak Devrimi'nin ardından hazırlanan ikinci anayasa 3 Temmuz 2013'te yaşanan darbe sonrasında atanan komite tarafından yazılmıştır. Özü itibarıyla 2012 yılında Muhammed Mursi döneminde kabul edilen anayasayla benzerlikler içeren metinde yapılan düzenlemelerle Mısır ordusuna ayrıcalıklar getirilmiş, sivillerin askeri mahkemede yargılanabilmesinin kapsamı genişletilmiş ve siyasi partilerin kuruluşunda "dîn" ögesinin yer alamayacağı belirtilerek Müslüman Kardeşler gibi hareketlerin ülke siyasetinden dışlanması hedeflenmiştir. Önceki seçimlerde oyların %40'ını alan Müslüman Kardeşler hareketinin ve %30'a yakını alan Selefi kesimlerin dışlandığı ve askeri darbeye destek olan dar bir kitle tarafından sürdürülen anayasa yazım süreci 2013'ün sonunda tamamlanmış ve 2014'ün Ocak ayında da referandum yapılmıştır. Müslüman Kardeşler, Selefi hareketin büyük bir kesimi, Güçlü Mısır Partisi, 6

Nisan Hareketi ve Devrimci Sosyalistler gibi birçok grubun boykot ettiği referanduma¹², %38 oranında bir katılım sağlanabilmiş ve %98’lik bir “Evet” oranına ulaşılmıştır.¹³ Referanduma tepki gösteren darbe karşıtları ile güvenlik güçleri arasında Kahire, Giza, Sohag ve Beni Süveyf başta olmak üzere birçok şehirde çatışmalar yaşanmış, olaylarda en az 11 sivil hayatını kaybetmiştir.¹⁴

Anayasa referandumunun tamamlanmasının ardından şiddet olayları durulmamış ve birçok şehirde 25 Ocak Devrimi’nin yıldönümü öncesinde çatışmalar yaşanmıştır. 24 Ocak günü Kahire’nin dört farklı noktasında bombalı saldırılar düzenlenmiştir. Kahire Emniyet Müdürlüğü önünde gerçekleştirilen saldırıda 4 kişi hayatını kaybetmiş ve 73 kişi de yaralanmıştır. Diğer bombalı saldırılarda ise 2 kişi öldürülmüştür.¹⁵ Aynı gün kaydedilen başka olaylarda güvenlik güçlerinin protestoculara müdahalesi sonucunda en az 10 sivilin daha yaşamını yitirdiği bildirilmiştir.¹⁶ 25 Ocak 2014’e gelindiğinde darbe karşıtları Sisi yönetimine karşı protestolarını sürdürmüş, başta Kahire olmak üzere birçok şehirde gösterilere polisin müdahalesi sert olmuş ve onlarca kişi yaşamını yitirmiştir. 25 Ocak günü olaylarda ölenlerin sayısının 29 olduğu belirtilirken,¹⁷ ertesi gün de devam eden çatışmalarla birlikte en az 49 kişi yaşamını yitirmiştir.¹⁸ İnsan Hakları kuruluşları ise 25 Ocak Devrimi’nin üçüncü yıldönümünde en az 106 sivilin hayatını kaybettiğini rapor etmiştir.¹⁹ Ülkede kaosun sürdüğü ve birçok sivilin öldürüldüğü bu süreçte geçici Cumhurbaşkanı Adli Mansur yaptığı açıklama ile istikrarın sağlanması amacıyla belirlenen geçiş haritasında ilk etapta cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılacağını duyurmuştur. Cumhurbaşkanı seçiminden önce parlamento seçimlerinin yapılmasını isteyen darbe karşıtları Mansur’un bu kararını eleştirerek, demokratik bir geçiş sürecini engelleyebileceğini ileri sürmüşlerdir.²⁰

Genelkurmay Başkanı Abdülfettah El-Sisi’nin cumhurbaşkanlığına aday olup olmayacağı da bu dönemin bir diğer tartışma konusu olmuştur. Ocak ayının sonunda Yüksek Askeri Konsey tarafından yapılan açıklamada “Sisi’nin cumhurbaşkanlığı için bir engel olmadığı ve Mısır halkının Ona olan desteğine saygı duyulduğu” belirtilerek, Sisi’nin cumhurbaşkanlığına yeşil ışık yakılmıştır.²¹ Darbe sonrasında Müslüman Kardeşler hareketi başta olmak üzere tüm muhaliflere uygulanan şiddetin sorumlusu olarak görülen Sisi’nin cumhurbaşkanlığına aday olma ihtimali, muhalifler tarafından tepkiyle karşılanmış,²² ancak darbeye destek olan kesim Sisi’nin adaylığını desteklemiştir. Nitekim Şubat ayında Hazem el-Biblavi hükümetinin istifa etmesiyle, Sisi’nin Savunma Bakanlığı da düşmüş ve böylece cumhurbaşkanlığı adaylığına giden yol açılmıştır.²³ Sisi, Mart ayında cumhurbaşkanlığı seçiminde yarışmak için Genelkurmay Başkanlığı görevinden istifa ettiğini açıklamıştır.²⁴

Mısır’ın 6. Cumhurbaşkanı belirleyecek olan seçim 26-28 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Birçok siyasi partinin ve hareketin boykot ederek katılmadığı seçim sonrasında Abdülfettah El-Sisi oyların %96.9’unu alarak cumhurbaşkanı seçilmiştir.²⁵ Sisi’nin seçimdeki rakibi Hamden Sabbahi ise oyların %3.1’ini aldı. Seçime katılım oranının %47 olduğu belirtilirken, bazı hareketler seçimlere hile karıştırıldığını ileri sürmüştür.²⁶ Görevli seçim

gözlemcilerinin oy verme merkezlerine sokulmadığı, gelmeyen kişilerin yerine oy kullanıldığı, Sabbahi'nin oylarının geçersiz sayıldığı ve Yüksek Seçim Kurulu'nda seçim sonuçlarına dair yanlış rakamlar verildiği gibi iddialarla Sisi'nin haksız bir biçimde Cumhurbaşkanı olduğu iddia edilmiştir.²⁷

Sisi'nin Cumhurbaşkanlığı, Baskı Siyaseti ve Şiddet

Abdülfettah El-Sisi, 8 Haziran tarihinde Mısır'ın 5. Cumhurbaşkanı sıfatıyla yemin ederek görevine başladı. Yemin törenine Mübarek döneminde atanan üst düzey bürokratların yoğun bir şekilde katılımı dikkat çekerken, Batılı ülkelerden temsilcilerin ise yer almadığı görüldü.²⁸ Sisi yönetimi, içeride eski rejimin kalıntıları (fulül) olarak nitelendirilen ve daha ziyade devlet bürokrasisi, yargı ve iş dünyasında etkin bir konuma sahip olan kesimlerle işbirliği yaparken, dışarıda da Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt gibi Müslüman Kardeşler hareketine muhalif Körfez ülkeleri tarafından destekleniyordu. Bu üç ülkenin de telkini ve desteği ile 3 Temmuz 2013'te gerçekleşen darbe sonrasında siyasetten dışlanan ve terör örgütü ilan edilen Müslüman Kardeşler hareketi aleyhine sürdürülen yoğun siyasi baskı Sisi döneminin en önemli karakteristiği olarak görülebilir. Sisi'nin iktidara gelişinin ardından İhvan'a yönelik baskı devam etmiş, bunun yanında 3 Temmuz darbesi sürecinde Sisi'ye destek veren bazı muhalif hareketler ve figürler de dışlanmaya başlamıştır. Devrimin önde gelen aktivistlerinden Ala Abdulfettah 3 yıl hapse çarptırılırken²⁹, daha önce tutuklanan Ahmed Douma'nın³⁰ da hapis cezasına 3 yıl daha eklenmiştir.³¹ İhvan üyelerine yönelik tutuklamalar devam etmiş, darbe karşıtı öğrenci protestoları da polis şiddetiyle karşılaşmıştır.

Darbe sonrası süreçteki tüm baskı politikalarına rağmen Mısır'da darbe karşıtı protestolar Sisi döneminde de devam etmiştir. Hemen her gün farklı kentlerde ve büyük şehirlerin mahallerinde düzenlenen protestolara, Cuma günleri gerçekleştirilen büyük gösteriler eşlik etmiştir. Güvenlik güçlerinin şiddetli müdahaleleri nedeniyle sivil ölümlerin yaşandığı birçok gösteri sonrasında onlarca kişi de 'protesto yasasına karşı gelmek' suçlamasıyla tutuklanmıştır. Protestoların yoğun biçimde devam ettiği kurumların başında üniversite kampüsleri gelmiştir. 11 Ekim'de üniversitelerin eğitim-öğretime geç de olsa başlamasıyla birlikte darbe karşıtı gösterilerde artış yaşanmıştır. Çelik duvarlar, metal dedektörler ve kamera sistemleri gibi yeni araçlarla güçlendirilen kampüslerde protestoların engellenebilmesi için alınan tüm tedbirler yetersiz kalmış, Sisi yönetimi tarafından üniversitelerde güvenliği sağlamak ve muhalif öğrencileri engellemek için ilk kez özel bir güvenlik firması olan Falcon devreye sokularak kampüs girişleri denetim altına alınmaya çalışılmıştır. Yıl boyu devam eden darbe karşıtı gösterilerde tutuklanan öğrencilerin büyük çoğunluğu okuldan atılırken, önemli bir kısmı da hapis cezasına çarptırılmıştır.³²

Darbe karşıtı protestoların sürdüğü bir ortamda Sisi yönetimini zora sokan bir diğer unsur da ülkede cereyan eden şiddet olayları olmuştur. Özellikle

büyük şehirlerde ve Sina yarımadasında yaşanan bombalama ve saldırı olaylarında güvenlik güçleri hedef alınmıştır. Eylül ayında Kahire’de Dışişleri Bakanlığı yakınındaki bombalı saldırıda 2 polis 2 de sivil hayatını kaybetmiş, 9 kişi ise yaralanmıştır.³³ Sina yarımadasında en dikkat çeken saldırı Ekim ayı sonunda gerçekleşmiştir. Şeyh Züveyd şehri yakınlarındaki bir güvenlik noktasına saldırı düzenleyen militanlar 34 güvenlik görevlisini öldürmüşlerdir.³⁴ Olayın ardından Sisi, acil bir güvenlik toplantısı düzenleyerek Sina bölgesine dair yeni önlemler almıştır. Buna göre Kuzey Sina’da sıkıyönetim ilan edilirken, Mısır ordusu da bölgede militanlara karşı geniş çaplı bir operasyon başlatmıştır. Ayrıca Gazze ile Mısır arasında var olduğu bilinen tünelleri engellemek amacıyla sınırın sıfır noktasından başlayarak bir kilometrelik mesafeye tampon bölge oluşturulması ve burada yaşayan tüm ailelerin bölgeyi terk etmesi kararı alınmıştır.³⁵ Mısır yönetiminin bölgede yaşayan yüzlerce aileyi çok düşük tazminatlarla zorla yerlerinden göç ettirmesi tepkiyle karşılanırken, ayrılmayı reddeden bölge sakinlerine karşı zor kullanılmıştır.³⁶

Öte yandan Mısır’daki muhaliflere yönelik şiddet olayları da Sisi döneminde göze çarpan unsurlar arasında yer almıştır. Nitekim 14 Ağustos 2013’te Rabiatal Adeviye ve Nahda Meydanları’ndaki kalabalığın dağıtılması sırasında binden fazla kişinin öldürülmesinin mimarı olan dönemin genelkurmay başkanı Abdülfettah El-Sisi’nin cumhurbaşkanlığı dönemindeki şiddet karnesi de iç karartıcı olmuştur. 14 Ağustos’un yıldönümünde darbe yönetimini protesto etmek isteyen göstericilere ateş açan güvenlik güçleri 4 sivil öldürürken³⁷, 7 Kasım’da da Kahire ve Feyum’da 4 protestocu yaşamını kaybetmiştir.³⁸ 28 ve 30 Kasım günlerinde de güvenlik güçleri 5 protestocunun ölümüne sebep olmuştur.³⁹ Bunlara ek olarak daha küçük çaplı olaylarda da birçok sivil, güvenlik güçlerinin müdahalesi nedeniyle hayatını kaybetmiştir.

Sisi yönetimi ciddi anlamda şiddet içeren bu siyasi baskı düzenini sürdürebilmek ve ‘meşrulaştırmak’ amacıyla bir takım yasal düzenlemeler yapmıştır. Sisi’nin ‘tek adam’ felsefesiyle yönettiği Mısır’da siyasi baskının kurumsallaşması çıkarılan kararnamelerle mümkün kılınmıştır. Darbe karşıtı gösterilerin en yoğun gerçekleştiği kurumlardan olan üniversiteler, Sisi’nin yeni kararnamelerine konu olan ilk kurumlardandır. 25 Haziran’da yayınlanan kararnameye göre 2011 devriminden bu yana rektör ve dekanların seçilerek göreve gelmesi uygulamasına son verilmiş ve atama yöntemine geçilmiştir. Buna göre üniversitelerde rektör ve dekan atamaları Milli Eğitim Bakanlığı’nın tavsiye ettiği isimler arasından Cumhurbaşkanı tarafından yapılacaktır. Alınan bu kararla Sisi’nin üniversitelerdeki Müslüman Kardeşler hareketi gibi muhalif oluşumların söz sahibi olmasını engellemeyi hedeflediği düşünülebilir.⁴⁰ Kararname’nin yayınlanmasının ardından Kahire Üniversitesi başta olmak üzere birçok yükseköğretim kurumunda seçimle işbaşına gelen dekan ve rektörlerin görevine son verilmiştir. Kahire Üniversitesi’nde 19 dekanın görevden alındığı ve yerlerine yeni atamaların yapılacağı açıklanmıştır.⁴¹ Nitekim izleyen aylarda Sisi farklı üniversitelerde yeni dekan ve rektör atamaları gerçekleştirmiştir.⁴² Ekim ayında yapılan bir başka yasal dü-

zenleme Mısır'daki baskı rejiminin kurumsallaşmasına ciddi anlamda katkıda bulunmuştur. Sisi tarafından yayınlanan yeni kararnameye göre ülkedeki kamu kurumlarının ve altyapı tesislerinin büyük çoğunluğu Mısır ordusunun koruması altına alınmıştır. Bu kategoriye giren tesis ve yapılar arasında elektrik santralleri, su depoları, doğalgaz hatları, üniversite kampüsleri, yollar, köprüler ve kamu binalarının bulunduğu kabul edilmiştir. Kararnameye göre bu tesis ve yapılara yönelik saldırılar orduya yapılmış bir saldırı gibi kabul edilecek ve sorumlular askeri mahkemede yargılanacaklardır.⁴³ Bu kararnamenin öncelikli hedefinin ülkede halen var olan siyasi muhalefetin ve darbe karşıtı hareketin yasal olarak sonlandırılması olduğu belirtilebilir. Özellikle üniversitelerde cereyan eden darbe karşıtı protestoların önüne geçemeyen Sisi yönetimi bu anlamda farklı yöntemler denemiş ancak başarılı olamamıştır. Bu yeni kararname ile hem üniversitelerdeki protestolara katılanların hem de diğer kamu tesislerine zarar verenlerin hızlı bir biçimde saf dışı edilmesi hedeflenmiştir.

Ülkedeki en geniş tabana sahip toplumsal hareketlerden birisi olan Müslüman Kardeşlere yönelik baskının artarak devam ettiği bir dönemde Sisi yönetimine diğer toplumsal kesimlerden de tepki gelmesi cumhurbaşkanının meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur. Nitekim 30 Haziran gösterilerinde ve sonrasında orduya destek olan 6 Nisan Hareketi ve Devrimci Sosyalistler gibi 25 Ocak Devrimi'nin önde gelen grupları, Sisi yönetimi altında Mısır'ın Mübarek rejimine geri döndüğü eleştirisini yapmışlardır. Birçok devrimci aktivistin tutuklanması ve 25 Ocak Devrimi sürecindeki faaliyetleri nedeniyle yargılanmaları buna mukabil Mübarek rejimi figürlerinin yargılandıkları davalardan aklanması, "protesto yasası" ve "sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmasına onay verilmesi" gibi yasal düzenlemeler nedeniyle Sisi yönetimine gösterilen tepki daha geniş kitlelere yayılmıştır. Selefî hareketin darbe karşıtı kanadı olan Selefî Cephe'nin 28 Kasım'da geniş çaplı gösteriler düzenleme çağrısı rejimi endişelendiren bir gelişme olmuştur.⁴⁴ Her ne kadar rejimin sıkı güvenlik önlemleri geniş çaplı protestoların gerçekleşmesini engellemişse de, Sisi yönetiminin toplumdaki birçok kesim tarafından kabullenilmediğini açığa çıkarmıştır.

İçeride Eriyen Meşruiyeti Dışarıda Arama: Sisi Dönemi Dış Politikası⁴⁵

3 Temmuz 2013'teki darbeden bu yana süren protestolar, baskı siyaseti nedeniyle muhalif kesimlerin artışı, ekonomik problemlerin çözilememesi ve toplumsal barışın sağlanamaması gibi nedenlerden dolayı Sisi yönetiminin meşruiyet sorunu süregelmektedir. Her ne kadar darbe öncesinde Muhammed Mursi'yi protesto etmek amacıyla düzenlenen 30 Haziran gösterilerine geniş çaplı bir katılım olduysa da, darbe sonrasında Sisi yönetiminin uygulamaları nedeniyle 30 Haziran göstericilerinin bir kısmı "darbenin enstrümanı" olarak kullanıldıklarının farkına vararak darbe yönetimine mesafeli durmaya başla-

dılar. 25 Ocak 2011 devriminin tüm kazanımlarının darbe yönetimi tarafından sonlandırıldığı görülen Mısırlılar nezdinde Sisi rejimi motivasyonları muğlak bir yapı olarak görüle gelmeye başladı. Mübarek dönemi seçimlerine benzer düşük katılımlı bir oylama süreci ile Cumhurbaşkanı seçilen Sisi, uyguladığı baskı siyaseti, eski rejim taraftarlarına kucak açması, İsrail ile paralel bir dış siyaset izlemesi ve dış güçlerin ciddi anlamda desteğini alması gibi nedenlerle halk nezdinde meşruiyet kazanamadı. 2014'te rejimin baskısının 25 Ocak Devrimi'nde ön saflarda olan ancak 3 Temmuz darbesinde Sisi'ye destek veren devrimci gruplara yönelmesiyle darbenin aslında bir karşı-devrim hareketi olduğu anlaşılmış ve bu durum Sisi yönetiminin gayrı-meşruluğunu teyit anlamına gelmiştir.

Ülke siyasetindeki bu durumdan rahatsız olan rejim ise meşruiyeti dışarıda aramaya çalışarak 2014 boyunca dış temaslara önem vermiş ve iç kamuoyuna bu şekilde mesaj verme çabası içerisinde olmuştur. 3 Temmuz 2013'te Muhammed Mursi'ye karşı yapılan askeri darbe sonrasında Sisi'nin ilk yurtdışı ziyareti olan Rusya gezisi bu çerçevede önem taşımaktadır. O dönemde Genelkurmay Başkanı olan Sisi'nin Moskova'da Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından mevkidaşymış gibi ağırlanması darbenin hemen ardından Batı'dan istediği ilgiyi göremeyen Sisi için önem arz etmiştir. Nitekim, ziyaret boyunca devlet başkanymış gibi ağırlanan Sisi'nin⁴⁶, Putin'le Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan tarafından ödenecek olan 2 milyar dolarlık silah alımı anlaşması imzalaması darbe sonrası dönemde Kahire'nin yönünü göstermesi anlamında önem arz etmektedir.⁴⁷ Bu açıdan bakıldığında, 2013'teki darbenin gerçekleşmesinde etkin rol oynayan Suudi Arabistan'ın ve darbenin ana aktörü olan Abdülfettah el-Sisi (Mısır ordusu) için ABD ile fikir ayrılıkları olduğu yönünde yapılan yorumlarda doğruluk payı olduğu sonucu çıkarılabilir.

Sisi Mart ayında darbe sonrası ikinci ziyaretini kendisine en ciddi finansal desteği sağlayan Körfez ülkelerinden birisi olan Birleşik Arap Emirliklerine gerçekleştirdi. İki ülke ordularının gerçekleştirdiği askeri tatbikata katılmak üzere Abu Dabi'ye gelen Sisi, Birleşik Arap Emirlikleri Genelkurmay Başkanı Muhammed Bin Zayed el-Nahyan'la bir araya gelerek iki ülke arasındaki askeri işbirliğinin artırılması konusunda fikir alışverişinde bulundu.⁴⁸ Sisi ayrıca Mayıs ayında gerçekleştirilecek olan cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi Abu Dabi'nin desteğini sağlamayı amaçlamıştır.⁴⁹

Seçim öncesi yurtdışı temaslarını sınırlı tutan Abdülfettah el-Sisi, Mayıs ayında cumhurbaşkanı seçildikten sonra yurtdışı ziyaretlerini artırdı. Sisi, Cumhurbaşkanı sıfatıyla ilk ziyaretini Suudi Arabistan'a gerçekleştiren, kısa bir süre önce Genelkurmay Başkanı olarak ziyaret ettiği Rusya'ya yeniden giderek temaslarda bulunmuştur. Ağustos ayı başında, darbe sonrasında ülkesine en ciddi desteği sunan Körfez ülkesi olan Suudi Arabistan'ı ziyaret eden Sisi, Kral Abdullah tarafından kabul edilmiştir. Sisi'nin İslam dininin kutsal mekânı olan Kabe'yi ziyareti de Mısır medyasında yoğun biçimde işlenmiştir. Yine Ağustos ayında Moskova'ya resmi bir ziyaret gerçekleştiren

Sisi, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile özellikle savunma sanayi alanında anlaşmalar imzalayarak bir anlamda ABD'ye 'vazgeçilmez partner' olmadığını hatırlatmıştır. Sisi bir taraftan da ülkesindeki iç kamuoyuna yalnız olmadığı ve uluslararası siyasette dikkate alınan bir aktör olduğu mesajını vermeyi amaçlamıştır.

Sisi, Eylül ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantıları sırasında uluslararası meşruiyet arayışında önemli bir fırsat yakalamıştır. Ülkesinde gerçekleştirdiği askeri darbe ve akabinde yaşanan katliamlar, ciddi düzeydeki insan hakları ihlallerine rağmen Sisi, aralarında İngiltere Başbakanı David Cameron, Fransa Cumhurbaşkanı Francois Hollande ve ABD Başkanı Barack Obama'nın da bulunduğu dünya liderleri ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Sisi'nin New York'taki bu temasları Mısır medyası tarafından yoğun biçimde işlenerek darbe yönetiminin uluslararası siyasette 'dikkate alınan bir aktör' olduğu imajı yaratılmaya çalışılmıştır. Son olarak Kasım ayında çıktığı Avrupa turu kapsamında Abdülfettah el-Sisi, Fransa ve İtalya'da üst düzey temaslarda bulunmuş⁵⁰, Katoliklerin ruhani lideri ve Vatikan Devlet Başkanı Papa Francis tarafından kabul edilmiştir.⁵¹ Sisi'nin Batılı liderlerle yakın ilişkiler geliştirme çabaları da dışarıda meşruiyet arama çabalarının ürünü olarak görülebilir.

Sisi yönetimi dış temaslarını bölgesel düzeyde iç kamuoyuna yönelik bir araç olarak kullanmıştır. Rejimin yalnız olmadığı ve bölgesel destekçileriyle iyi ilişkiler sürdürdüğüne dair gelişmeler Sisi yönetimine halk kitleleri nezdinde görece olumlu bir imaj vermektedir. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt'in Sisi'ye bu yöndeki destekleri hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde devam etmektedir. Darbenin finansmanını büyük oranda temin eden bu üç ülke Sisi yönetiminin iktidarı sürdürmesine büyük önem atfetmekte ve bu yüzden her türlü desteği vermektedir. Öyle ki bu Körfez üçlüsü, Mısır ekonomisini düzlüğe çıkarmak ve uluslararası aktörleri ülkeye çekerek olumlu imaj yaratmak amacıyla Kahire adına "Ekonomi Zirvesi" düzenlemektedirler. Özellikle Suudi Arabistan'ın girişimiyle gerçekleştirilecek olan ekonomi zirvesine uluslararası kuruluşlar, küresel sermaye temsilcileri ve birçok ülke davet edilmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri ise Sisi yönetimine sunduğu ekonomik desteklerle ekonominin daha fazla zarar görmesini engellemeye çalışmaktadır.

İnsan hakları ihlallerinin ciddi birçok kuruluşça teyit edildiği Mısır rejiminin Vatikan lideri tarafından en üst düzeyde kabul edilmesi, New York'taki BM Genel Kurulu sırasında dünya liderlerine hitap etmesi ve birçok devlet başkanı tarafından kabul edilmesi küresel siyasetin moral ve vicdan alanında düştüğü seviyeyi göstermektedir. Buna karşın söz konusu temaslarda Mısır cumhurbaşkanının ülkesinde süren protestolara, hukuksuz tutuklamaların yarattığı tepkiye ve 25 Ocak 2011 devrimini geriye götürdüğüne dair devrimci grupların eleştirilerine rağmen uluslararası bir meşruiyet kazanma girişiminde enstrüman olmuştur. Ancak darbe ile iktidara gelmiş bir rejimin içeride meşruiyet kazanmasının beklenemeyeceği gibi, uluslararası aktörlerce benimsenmesinin de onu meşru kılmayacağı belirtilmelidir.

Sisi Döneminde Türkiye-Mısır İlişkileri⁵²

3 Temmuz 2013'te gerçekleşen askeri darbe sonrasında gerilen iki ülke ilişkilerinin 2014'te de düşük bir profilde devam ettiğini söyleyebiliriz. Recep Tayyip Erdoğan'ın Mısır'daki askeri darbeye ve sonrasında Müslüman Kardeşler hareketine yönelik baskı politikalarına sert tepki göstermesi iki ülke arasındaki ilişkileri ciddi anlamda zedelemiş, Mısır hükümetinin Türkiye'nin Kahire büyükelçisini istenmeyen adam ilan etmesiyle en düşük seviyeye gerilemiştir. Bu durumun gölgesinde geçen 2014 yılında Ankara ve Kahire arasındaki tansiyon düşürül(e)memiştir. Ankara'nın Mısır'daki darbe karşısındaki tutumu ilk günkü pozisyonuyla paralel biçimde devam etmiştir. Başta o dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu olmak üzere birçok siyasi aktör zaman zaman yaptıkları açıklamalarla yıl boyunca Mısır'daki Abdülfettah el-Sisi yönetimine tepki göstermişlerdir. Öyle ki, Abdülfettah el-Sisi'nin Cumhurbaşkanı seçilmesi Türkiye'de tepkiyle karşılanmıştır. O dönemde Başbakan olan Erdoğan Haziran ayında yaptığı bir konuşmada Batılı ülkelerin Sisi'nin Cumhurbaşkanı seçilmesine yönelik kutlama mesajlarını eleştirerek "darbeyle işbaşına gelen bir kişinin tebrik edilemeyeceğini" vurgulamıştır.⁵³ Türkiye Mısır ilişkilerinde önemli bir faktör de Müslüman Kardeşler hareketinin faaliyetleriydi. Türkiye'nin Katar'dan ayrılmak zorunda kalan İhvan üyelerine kapılarını açması⁵⁴, Müslüman Kardeşler üyesi eski vekillerin kurduğu Halk Meclisi'ne ev sahipliği yapması⁵⁵ ve yine İhvan tarafından kurulan ve yürütülen televizyon kanallarına izin vermesi Mısır tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Türkiye'nin siyasetini kendisine yönelik bir tavır olarak gören Sisi yönetimi de Ankara'yı zor durumda bırakmak amacıyla bazı hamleler yapmak istemiştir. Bu çerçevede Sisi, Yunanistan Başbakanı ve Kıbrıs Rum Kesimi Cumhurbaşkanı'nı Mısır'a davet etmiş ve üçlü bir zirve gerçekleştirmiştir. Zirve sonrasında yayınlanan Kahire Bildirisi'nde, Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ın saygınlığına ve onun ekonomik vasiliğine saygı duyması gerektiği ifade edilerek, Kıbrıs'a ait bölgelerde petrol arama çalışmalarını durdurması çağrısı yapılmıştır.⁵⁶ Zirvede ayrıca üç ülke arasındaki deniz sınırının belirlenmesi için müzakerelerin yeniden başlatılması kararı alınmıştır.

Türkiye ile Mısır arasındaki ticari ilişkiler, siyasi krize ve Mısır yönetiminin engelleme politikalarına rağmen bir önceki yıla oranla ciddi bir değişim göstermemiştir. Türkiye'nin 2014 yılında Mısır'a gerçekleştirdiği ihracat bir önceki yıla göre yaklaşık %4'lük bir artış göstererek 3.3 milyar dolara ulaşmıştır.⁵⁷ Ancak bu artışa rağmen, ihracatın 3.6 milyar dolarla rekor kırdığı sene olan 2012 seviyesine ulaşamamıştır. Türkiye'nin Mısır'dan yaptığı ithalat ise 2013'e kıyasla gerilemiştir. 2013'te 1.6 milyar dolar düzeyinde olan ithalat 2014 yılında %10 civarında bir gerilemeyle 1.4 milyar dolara inmiştir. Bu rakam 2012 ve 2011'de 1.3'er milyar dolar, 2010'da 900 milyon dolar ve 2009'da 600 milyon dolar olarak gerçekleşmişti. Mısır'ın Türkiye'ye

yaptığı ihracatın gerilemesinde ülkedeki siyasi istikrarsızlıkla birlikte, Sisi rejimine destek veren işadamlarının Türkiye yerine başka pazarlara yönelmesi etkili olmuştur. Bu ve benzeri nedenlerle son yıllarda ekonomik ilişkilerde yakalanan ivmenin tersine dönmesi hem krizdeki Mısır ekonomisini daha da olumsuz etkileyecek, hem de Türkiye'nin bölgedeki uzun vadeli ekonomik girişimlerini sekteye uğratacaktır.

Son olarak iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler ve turizm istatistiklerine bakıldığında Mısır'da daha ziyade eski rejime yakın, Arap milliyetçiliği ideolojisini benimseyen ve toplumun geneline kıyasla daha liberal olan elit kesimler tarafından Türkiye aleyhine yapılan boykot çağrılarının halk tarafından dikkate alınmadığı sonucu çıkarılabilir. Tüm boykot çağrılarına ve hükümetin zorlamalarına rağmen Türkiye'nin Mısır'a yaptığı ihracat 2014 yılında artış göstermiştir. Bunun yanında 2014 yılında Mısır'dan Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı da 2013'e kıyasla artmıştır. Türkiye'yi ziyaret eden Mısırlıların sayısı 2013 yılında 107.403 iken 2014 yılında bu rakam 108.762'e yükselmiştir.⁵⁸ Buradan hareketle iki ülke arasındaki etkileşimin halen yoğun olduğu ve Mısırlıların Türkiye'ye ilgisinin devam ettiği sonucu çıkarılabilecektir.

Darbe Döneminde Ekonomi

Mısır'da 25 Ocak Devrimi'nden bu yana süren ekonomik kötüleşme 2014 yılında da büyük oranda devam etmiştir. Hemen hemen tüm finansal verilerde gerileme görülürken, artan gayrisafi milli hâsılanın reel anlamda ekonomiye katkısı sınırlı olmuştur. Mısır 2014'te yüzde 2.3 oranında bir büyüme gerçekleştirebilirken, reel gayri safi yurtiçi hasılasında ise % 2.9 oranında bir artış gerçekleşmiştir. IMF'nin 2015 yılı büyüme tahmini ise %3.8 olarak ilan edilmiştir. 2014 yılı enflasyon oranının %9,8 olduğu ülkede⁵⁹, işsizliğin ise %13 dolaylarında olduğu belirtilmiştir. 2014 yılında Mısır'ın bütçe açığı %12.8 azalırken, dış borçlar %6.6'lık bir artışla 46 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Dış borçların gayri safi milli hasılaya oranı ise %16.4 olarak gerçekleşmiştir. Sisi'nin iktidara geldiği 2013 yılında Mısır'ın döviz rezervleri 17.2 milyar dolarken, 2014 sonu itibarıyla bu oranın 15 milyar dolara düştüğü belirtilmiştir.⁶⁰

Sisi'nin iktidara gelişinin hemen ardından kötü giden ekonomiye yönelik ilk önlemleri Tahya Masr (Çok Yaşa Mısır) Fonu'nu ilan etmek olmuştur. Fonun doğrudan Cumhurbaşkanı Sisi, El-Ezher Şeyhi Ahmed El-Tayyip, Kıptilerin dini lideri Papa Tavadros II ve Merkez Bankası Başkanı Hişam Ramiz'in kontrolü altında olacağı belirtilmiştir.⁶¹ Fonun Mısır ekonomisine 11 milyar cüneyh (1.5 milyar dolar) katkıda bulunmasının hedeflendiği ifade edilmiştir.⁶² Sisi, yaptığı bir açıklamayla Mısır'ın kalkınmasına ve içinden geçtiği zor dönemi atlatabilmesine tüm Mısırlıların destek olmasını istemiş ve Tahya Masr Fonu'na katkıda bulunmalarını talep etmiştir. Tahya Masr Fonu'na Mısır'da işadamlarından resmi kurumlara, üniversitelerden bankalara birçok kurumdan destek gelmiştir. Ülkenin özellikle Mübarek döneminde zenginleş-

miş ve darbe yönetimine destek olan birçok işadamı fona ciddi miktarlarda para yatırmışlardır.⁶³ 2014'ün sonunda bir açıklama yapan Cumhurbaşkanı Sisi, 2014'te Tahya Masr fonu için 6 milyar cüneyh (yaklaşık 1 milyar dolar) toplandığını duyurmuştur.⁶⁴ Tahya Masr Fonu bir anlamda Mısır'daki darbe yönetimine destek olmak amacıyla oluşturulmuş bir bütçe olarak görülebilir. Aralık ayında açıklanan fonun yönetim kurulunda işadamı Necip Saviris, eski Mısır Müftüsü Ali Cuma, televizyon kanalı CBC'nin sahibi Muhammed EL-Emin ve General Muhammed Emin İbrahim Nasır⁶⁵ gibi eski rejimin önemli figürlerinin bulunması Tahya Masr Fonu'nun Mısır'daki darbe sürecinin başarılı olmasına katkıda bulunmayı hedeflediği anlaşılmaktadır.

Tahya gibi girişimlere rağmen iç kaynakların yetersizliğinden dolayı büyük oranda dış yardımlara bel bağlayan Sisi yönetimi, bütçeyi rahatlatmak amacıyla tasarruf artırıcı önlemler de benimsemiş ve bazı temel gıda ve enerji ürünlerinde devlet desteğini kaldırma kararı almıştır. Bunun bir sonucu olarak Temmuz ayında akaryakıtta % 78, temel gıda maddelerine % 50-100, elektriğe % 7-23 oranlarında zam yapılmıştır. Getirilen yeni vergiler nedeniyle sigara fiyatlarında %40-120, içki fiyatlarında da %150-200 oranında artış yaşanmıştır. Çimento, demir ve çelik fabrikalarında kullanılan doğalgazın fiyatı da % 30-75 oranlarında artırılmıştır.⁶⁶ Ekonomik anlamda zor günler geçiren Mısırlılar gelen bu zamlar nedeniyle Sisi yönetimine tepki göstererek sık sık protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Tüm tepkilere rağmen Sisi yönetimi önümüzdeki 5 yıl içinde sübvansiyonların tamamen kaldırılmasının ve bu sayede 43 milyar dolar bütçeye ekstra gelir getirmeyi hedeflediğini açıklamıştır.

Mısır'da ekonomik sıkıntıların yansıdığı alanlardan birisi de enerji arzı olmuştur. Özellikle Ağustos ayında büyük şehirlerde gerçekleşen elektrik kesintileri yaşamı olumsuz etkilemiş ve halkın büyük tepkisini çekmiştir. Kesintiler nedeniyle Kahire metrosu uzun bir süre çalışmazken, bazı televizyon kanalları da yayınlarını durdurmak zorunda kalmıştır.⁶⁷ Bu durum ülkedeki yabancı yatırımcıları da etkilemiş ve hükümetten gerekli önlemlerin alınması istenmiştir. Cumhurbaşkanı Sisi elektrik krizinin arkasında eski yönetimlerin gerekli bakımları yapmamasının olduğunu ifade ederek, krizin aşılabilmesi amacıyla 5 yıl içinde 12 milyar dolarlık yatırım yapılacağını söylemiştir. Halkın bu konudaki tepkisinin yoğun olduğu dönemde bir açıklama yapan Sisi, hükümetin konuyla ilgilendiği ancak bir günde mucizevi bir gelişmenin söz konusu olamayacağını dile getirmiştir.⁶⁸

Mısır ekonomisinde önemli bir yere sahip olan turizm sektörünün 2011'den bu yana yaşadığı zor dönem 2014'te de büyük oranda devam etmiştir. Siyasi istikrarsızlık ve şiddet olayları nedeniyle ülkeye gelen turist sayısı istenen seviyeye ulaşamamış ve buna paralel olarak turizm gelirleri de devrim öncesi seviyesinden çok düşük gerçekleşmiştir. Abdülfettah el-Sisi'nin Cumhurbaşkanı seçilmesiyle görece bir istikrar ortamının sağlandığı ülkede turizm istatistikleri olumlu bir gelişme gösterdiyse de geçmiş yıllardaki seviyesine ulaşamamıştır. Sisi'nin Cumhurbaşkanı seçilişinin ardından bazı

Avrupa ülkelerinin Mısır'a olan seyahat kısıtlamasını kaldırması ve Arap turistlerin artan bir biçimde ülkeyi ziyaret etmeleri turizm rakamlarına olumlu etki etmiştir. Kızıldeniz Turizmi Geliştirme Kurumu'ndan açıklanan verilere göre yüksek sezon olarak kabul edilen Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında Şarm el-Şeyh, Hurghada ve Dahab gibi turizm merkezleriyle öne çıkan Kızıldeniz bölgesini 1.2 milyon turist ziyaret etmiştir.⁶⁹ Turizm Bakanı Hişam Zazau tarafından yapılan basın açıklamasında 2014'te turizm gelirlerinin bir önceki yıla göre % 27 artarak 7.5 milyar dolara ulaştığı ifade edilmiştir. Ülkeyi ziyaret eden turist sayısı da 2013'te 9.5 milyon iken 2014'te 10 milyona ulaşmıştır.⁷⁰ Ancak yılsonuna doğru Mısır'ın en önemli turizm pazarı olan Rusya'daki krizin ağırlaşması ülke turizmüne olumsuz bir biçimde yansımıştır.

Mısır yönetimi IMF'nin de rehberliğinde ekonomik istikrarı sağlama adına ciddi bir kemer sıkma politikası uygulamıştır. Bir taraftan kemer sıkma politikalarıyla bütçe dengesini sağlamaya çalışan Sisi yönetimi diğer taraftan da yeni projelere imza atarak özellikle istihdam yaratmaya yönelik çaba göstermiştir. Bu anlamda öne çıkan projelerden bir tanesi Yeni Süveyş Kanalı inşaatıdır. Hâlihazırdaki kanala paralel inşa edilecek ve 72 kilometre uzunluğunda olacak kanalın, toplam maliyetinin 4 milyar doları bulacağı ifade edilmiştir. Kanalın tamamlanmasıyla Mısır'ın Süveyş Kanalı geçişlerinden elde ettiği gelirlerin ikiye katlanması ve devlet bütçesine katkı sağlaması hedeflenmektedir.⁷¹ Tamamen iç kaynaklarla inşa edileceği açıklanan Yeni Süveyş Kanalı için Mısır Merkez Bankası (CBE) aracılığıyla hisse senedi satışları yapılmış ve finansmanın bir kısmı bu şekilde sağlanmıştır.⁷² Ülke ekonomisinin canlılığını koruması anlamında Sisi yönetiminin 2014'teki yeni ulusal projeleri arasında 4,400 kilometrelik Karayolu Projesi ve Kuzeybatı Kıyı Arazi Islah ve Kalkınma Projesi de bulunmaktadır. Bunlarla birlikte enerji, madencilik, altyapı ve ağır sanayi alanında daha önce projelendirilen ancak hayata geçirilemeyen bazı projelerin de yeniden başlatılması planlanmaktadır.⁷³

Kemer sıkma politikası, gıda ve enerji ürünleri üzerindeki devlet desteklerinin azaltılması, yabancı şirketlere olan borçların büyük kısmının ödenmesi ve milli projelerin hayata geçirilmesi gibi unsurların etkisiyle ekonomideki iyileşmeler sonucunda uluslararası kredi derecelendirme kurumu Fitch, Mısır'ın "B-" olan notunun "B"ye yükseltildiğini açıklamıştır.⁷⁴ Mısır'la ilgili raporunda ekonomik anlamda istikrarın sağlandığını belirten Fitch, siyasi kısıtlamaların ve muhalefetin bastırılmasını istikrarsızlığın önüne geçilmesini amacıyla uygulanan başarılı bir politika olarak lanse etmiştir. Burada, Fitch'in birçok açıdan ekonomisi olumsuz yönde seyreden ve siyasi istikrardan uzak olan Mısır'ın notunu yükseltmesinin "şaşırtıcı" olduğu tespitini yapmak yerinde olacaktır.

2014'te Dış Yardımlar

2014 yılında Mısır ekonomisi için en hayati unsur dış yardımlar olmuştur. Devrimden bu yana kan kaybeden ekonomi, darbe ile daha büyük problemler-

le karşılaşmış ve alternatif kaynaklar arama yoluna gitmiştir. Mursi döneminde Mısır'a yardım iletmekte çekimser kalan kimi Körfez ülkeleri Sisi yönetime destek olmak amacıyla finansal yardımlarda bulunmuştur. Bu yardımlarda öne çıkan ülkeler arasında Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt gelmektedir. 2013'teki askeri darbede 2014 yılı sonuna kadar geçen süre içinde bu üç ülkeden Mısır'a yapılan yardımın 20 milyar dolar civarında olduğu belirtilmektedir.⁷⁵ Öte yandan aynı şekilde kimi uluslararası kuruluşlardan ve ülkelerden de farklı alanlarda hibe ya da kredi desteği sağlanmıştır.

Körfez Ülkeleri ve Bölgesel Destekler

Darbe sonrası süreçte Mısır'a en ciddi finansal desteği sağlayan ülkelerden birisi Birleşik Arap Emirlikleri olmuştur. 2013'te Mısır'a 4.9 milyar dolar yardımda bulunan Birleşik Arap Emirlikleri, bu politikasına 2014 yılında da devam etmiştir. Mart ayında Birleşik Arap Emirlikleri'nden Arabtec firması Mısır'da 1 milyon hane inşa etmek üzere 40 milyar dolarlık bir anlaşma imzalamıştır. Dönemin Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el-Sisi'nin imzaladığı anlaşma ile BAE devletinin de bir kısmına sahip olduğu Arabtec firması, Mısır'a en büyük bütçeli projelerden birisini gerçekleştirecektir. Arabtec'ten yapılan açıklamada 2020 yılına kadar⁷⁶ tamamlanması planlanan proje için gerekli fonun yerel ve uluslararası finans kuruluşlarından sağlanacağı ifade edilmiştir.⁷⁷ Abu Dabi'nin Kahire'ye petrol ürünleri yardımları da 2014 yılında devam etmiştir. Bu çerçevede Eylül ayında Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında bir yıl geçerli olacak 9 milyar dolar değerinde petrol anlaşması imzalanmıştır. Mısır Petrol Kurumu ile Abu Dabi Ulusal Petrol Şirketi (AD-NOC) arasında varılan anlaşmayla Mısır'ın bir yıllık ihtiyacının bir kısmının karşılanmasının hedeflendiği bildirilmiştir.⁷⁸

2014 yılında Kahire'ye ciddi anlamda finansal destekte bulunun bir diğer ülke de Suudi Arabistan olmuştur. 2013'teki askeri darbe sonrasında yaptığı yardımlara ilaveten 2014'ün Ocak ayında Riyad yönetiminin Kahire'ye 4 milyar dolarlık yardımda bulunacağı duyuruldu.⁷⁹ Mayıs ve Haziran aylarında Mısır'a toplamda 1.3 milyar dolarlık petrol ürünü yardımı yapacağını ilan eden Riyad yönetimi, Doğu Dimyat ve El-Şebab'daki elektrik santrali projeleri için de 350 milyon dolarlık yardım taahhüdünde bulunmuştur. Ekim ayında ise Suudi Arabistan'ın Mısır'a 2 milyar dolar mali yardım yapacağı duyuruldu. Devrim sonrası süreçte alınan borç ve yardımları geri ödemekte zorlanan Sisi yönetimi, Körfez ülkelerinden gelen sıcak parayla bu borçları ödeyerek özellikle yabancı yatırımcılara güven vermeyi hedefliyordu.⁸⁰

Darbe sonrası süreçte 2013 yılı içinde Mısır'a 6 milyar dolarlık hibe, kredi ve petrol ürünü yardımı yapan Kuveyt, 2014'te Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile birlikte hareket ederek Sisi yönetimini destekleyici politikalar izlemiştir. Mısır'ın petrol ihtiyacını karşılama anlamında Kahire'ye günlük 86 bin varil ham petrol gönderen bir anlaşmayı imzalayan Kuveyt yönetimi ayrıca 1 milyar dolar da maddi yardımda bulunmuştur. Altyapı proje-

lerine de destek olan Kuveyt, Nisan ayında Kuveyt Arap Ekonomik Gelişme Fonu aracılığıyla Mısır hükümetine 106 milyon dolarlık yardım yapma kararı almıştır. Kuveyt Mısır ekonomisinin ayakta durabilmesine yardımcı olmak amacıyla ülkedeki yatırımlarını da artırmıştır. Sadece 2014 yılında Kuveytli yatırımcılar Mısır'da 2.8 milyar dolarlık yatırım yapmışlardır.⁸¹

3 Temmuz 2013'teki askeri darbenin ardından Sisi yönetimiyle ciddi bir kriz yaşayan Katar ise, Mısır'a devrim sürecinde yaptığı yardımların iadesini talep etmiştir. Sisi yönetimi diğer Körfez ülkelerinden sağladığı fonlarla bu ödemelerin büyük çoğunluğunu 2014 yılı içerisinde gerçekleştirmiştir. 2014'ün sonu itibarıyla Mısır'ın Katar'a olan 6.5 milyar dolarlık borcunun 6 milyar doları ödenmiş, kalan 500 milyon doların da 2015'te ödeneceği açıklanmıştır.

Ortadoğu'daki uluslararası organizasyonların bazılarında da Mısır'a finansal yardımlar gelmiştir. Şubat ayında İslam Kalkınma Bankası, Asyut'ta hayata geçirilecek olan ve 220 milyon dolara mal olacağı belirtilen termal güç tesisini finanse edeceğini ilan etmiştir. Ekim ayında ise, Mısır'daki Şarm el-Şeyh Havaalanı'nın geliştirilmesinde kullanılmak üzere 230 milyon dolarlık yardım yapma kararı almıştır. Bir diğer bölgesel kuruluş olan Arap Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu (AFESD), Mısır hükümetine 412 milyon dolar yardım yapacağını duyurmuştur. Desteğin 200 milyon dolarının Asyut'ta inşa edilecek olan enerji istasyonunun finansmanı için kullanılacağı belirtilirken, 162 milyon doların da Mısır ile Suudi Arabistan arasında tesis edilecek olan elektrik bağlantı projesine ayrılacağı açıklanmıştır. Anlaşma kapsamında belirlenen miktardan kalan 50 milyon doların ise küçük ve mikro işletmelere bağış olarak ayrılmasına karar verilmiştir.

Uluslararası Destekler

Muhammed Mursi'nin Cumhurbaşkanı olduğu dönemde Mısır'a yardım yapmakta ayak sürüyen, ancak Sisi'nin Cumhurbaşkanı olarak seçilmesinin ardından ülkeye karşı olumlu bir tavır takınan⁸² Uluslararası Para Fonu (IMF) 2014 yılı boyunca Mısır ekonomisinin rayına oturması için Kahire yönetimiyle yakın temas içinde olmuştur. 2014 yılında zaman zaman Mısır'a ziyaretler gerçekleştiren IMF heyetlerinin tavsiyesi doğrultusunda Sisi yönetimi ekonomik reformlar yaparak IMF'nin takdirini kazanmıştır. Ayrıca IMF, 13-15 Mart tarihlerinde Şarm el-Şeyh'te düzenlenecek olan Mısır Ekonomik Zirvesi'ne katılacağını açıklayan ilk kurumlardan olmuştur.⁸³

2014 yılında Sisi yönetimine mali destekte bulunan kurumlar arasında Avrupa'daki finans kuruluşları da yer almıştır. Avrupa Yatırım Bankası tarafından Şubat ayında yapılan açıklamada Dimyat ve el-Şebab şehirlerinde inşa edilecek olan enerji terminallerine 205 milyon dolarlık katkıda bulunulacağı duyurulmuştur. Aynı projede kullanılmak üzere 180 milyon dolarlık kredi de Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafından Mısır'a Mart ayında verilmiştir. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Kefr el-Şeyh vilayetinde gerçekleştirile-

cek olan kanalizasyon altyapısı projesine de 65 milyon dolar destekte bulunacağını duyurmuştur. Projenin diğer finansörü olan Avrupa Yatırım Bankası ise 90 milyon doları kredi, 40 milyon doları hibe olmak üzere toplamda 130 milyon dolarlık finansal destekte bulunacağını açıklamıştır.⁸⁴

2014'te Mısır'a mali yardımlar yapan diğer uluslararası kuruluşlar arasında Avrupa Birliği ve Dünya Bankası da yer almıştır. Mart ayında Dünya Bankası'nın Mısır'a 230 milyon dolarlık finansal yardım yapacağı açıklanırken, ülkedeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelere finansman desteğinde kullanılmak üzere de 300 milyon dolarlık kredi sağlayacağı duyurulmuştur. Dünya Bankası yönetimi, Temmuz ayında Mısır'ın doğalgaz temininde kullanılması için 500 milyon dolar borç tahsis etmeye karar verildiğini açıklamıştır. Borcun geri ödenmesinde Kahire'ye esneklik sağlanırken, Mısır'ın 8 yıl boyunca hiçbir ödeme yapmayacağı sonrasında da 28 yıllık vadeyle borcu geri ödeyeceği belirtilmiştir. Fonla temin edilecek doğalgazın Sohag, Kena ve Asvan'ın da aralarında olduğu 11 şehirde yaşayan 1.5 milyon haneye ulaştırılacağı duyurulmuştur. Eylül ayında ise Konut Bakanı Mostafa Madbuli, Dünya Bankası yetkililerinin Mısır'a 1.5 milyar dolarlık yardımda bulunmaya karar verdiğini açıklamıştır. İmtiyazlı borç şeklinde tahsis edilecek fonun sosyal konut projelerinde ve sanitasyon sisteminin geliştirmesinde kullanılacağı ifade edilirken, yardımın 2015 itibariyle Kahire yönetimine ödenmeye başlanacağı belirtilmiştir.

Mart ve Nisan aylarında yaptığı açıklamalarda Avrupa Birliği, Mısır'da su, kanalizasyon ve atık su projelerinde kullanılmak üzere 80 ve 65 milyon dolarlık destekler sağlayacağını duyurmuştur. Mısır Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı, 25 Mart'ta Fransa Kalkınma Kurumu ile küçük ve mikro ölçekli firmalara uzun dönemli kredi sunmak amacıyla 80 milyon euroluk bir anlaşma imzalandığını duyurmuştur. Mısır Tedarik ve İç Yatırım Bakanlığı, İtalyan hükümetinin Giza ve Şeyh Zayed bölgelerinde gerçekleştirilecek projeler için 66 milyon dolarlık bağışta bulunduğunu açıklamıştır. İtalya'nın Kahire'deki büyükelçisi Maurizio Massari Mayıs ayında yaptığı bir açıklamada ülkesinin Mısır'ın kuzey bölgesindeki sosyal ve ekonomik kalkınma projelerinde kullanılmak üzere 1 milyon euroluk yardım yapacağını duyurmuştur. İtalyan büyükelçi tarafından yapılan açıklamada yardımın AB tarafından fonlanan ve Feyum, Minya ve Matruh'ta kırsal bölgelerin geliştirilmesinin hedeflendiği 27 milyon euroluk daha büyük bir proje kapsamında kullanılacağını ifade edilmiştir.

Mısır'a finansal yardımda bulunan ülkelerden bir diğeri de Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Mısır'a yardımların devam etmesinin, demokratikleşme yönünde adımların atılmasına bağlı olarak gerçekleşeceğini ifade eden ABD, askeri darbeyle işbaşına gelmiş bir yönetimi bir anlamda "ödüllendirmiştir". Nitekim, 2014 yılında Mısır'da gerçekleştirilen anayasa referandumu ve cumhurbaşkanlığı seçimleri ülkenin demokrasi yolunda ilerlediği şeklinde yorumlanmış ve Washington, Sisi yönetimine 1.3 milyar dolarlık yardımın devam etmesinde bir çekince görmemiştir.⁸⁵ Nisan ayında Washington yönetimi

2014 yılı mali bütçesinde Mısır'a yönelik ikili dış yardımların yaklaşık 1.5 milyar dolar olarak belirlendiğini açıklamıştır. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Jen Psaki tarafından yapılan açıklamada ABD'nin Mısır'a 1.3 milyar dolarlık askeri yardımın yanında, 200 milyon dolarlık ekonomik destekte bulunacağı ifade edilmiştir.⁸⁶ Askeri yardımlar kapsamında Washington, Mısır yönetimine 10 Apache helikopteri teslim etmiştir.⁸⁷

Ekim ayında ABD'nin Kahire Maslahatgüzarı Thomas H. Goldberger tarafından yapılan açıklamada Washington'un Mısır'a özellikle gençlikle ilgili projelerde kullanılmak üzere 268 milyon dolarlık yardım yapacağı belirtilmiştir. ABD yardımlarının ekonomik büyüme, tarım, turizm, yönetim ve eğitim alanlarında gerçekleştirilecek projelerde kullanılmasının planlandığı duyurulmuştur.⁸⁸ 2014'ün Aralık ayında ise Washington ve Kahire yönetimlerine daha önce üzerinde uzlaşılan ve elektrik üretimi, enerji, bilim ve teknoloji, yükseköğretim, tarım ve ticaret gibi alanları kapsayan beş anlaşma Cumhurbaşkanı Abdülfettah El-Sisi tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir.⁸⁹

Sonuç

Mısır'a ciddi ekonomik yardımlarda bulunan Körfez ülkelerinin, nüfusu 90 milyona yaklaşan ülkeyi sürekli aynı şekilde destekleyeceğini düşünmek yanlış olacaktır. Nitekim zaman zaman bu ülkeler tarafından Mısır'ın kendi ayakları üstünde durabilmesine yönelik politikalar geliştirmesinin gerekliliğine dair açıklamalar yapılmıştır. Birleşik Arap Emirlikleri tarafından 2014'ün Mayıs ayında yapılan bir açıklama Mısır'a olan yardımın bir noktaya kadar gerçekleşeceğini sonrasında ise yavaşlayacağını belirtmektedir.⁹⁰ Ayrıca 2014'ün son aylarında petrol fiyatlarının ciddi anlamda gerilemesi ile Körfez ülkelerinin gelirlerinin azalmasına paralel olarak Kahire'ye yapılacak yardımların da kademeli olarak düşürülebileceği yorumları ekonomi çevrelerinde dillendirilmiştir.⁹¹

Bu bakımdan Sisi yönetiminin öncelikle baskı siyasetini ve insan hakları ihlallerini sonlandırıp demokratik bir siyasi ortam oluşturmaya, daha sonra da ülke ekonomisini rahatlatarak yapısal reformları hayata geçirmesi beklenmektedir. Sisi liderliğindeki Mısır, 2011'deki devrimin kazanımlarını hızlı bir biçimde kaybetmekte ve demokrasi umudunu yitirmektedir. Halbuki, 25 Ocak 2011'de meydanlara çıkan milyonlarca Mısırlının ve onları izleyen baskı altındaki Arap halklarının umudu, yıllarca maruz bırakıldıkları haksızlıklara son vererek müreffeh, özgürlükçü ve demokratik bir siyasal ve toplumsal yapıya kavuşmaktı. Bu umutları sonlandırmak ve eski düzeni devam ettirmek amacıyla tasarlanan Mısır darbesine karşı sürdürülen kararlı muhalefet, başta Mısırlılar olmak üzere tüm Arap halklarının yeni bir 'bölgesel düzen' kurma hayalinin en açık göstergesidir.

Gelinen noktada 25 Ocak Devrimi'ni ortaya çıkaran nedenlerin büyük çoğunluğunun Sisi yönetimi altındaki Mısır'da hâlâ mevcut olduğu görülmektedir. Sisi döneminde ülkede turizmin gerileyişi ve yabancı yatırımın azalması nedeniyle işsizlik artmış, sağlık, eğitim ve altyapı gibi hizmetlerde iyileştir-

meye gidilmemiş, belediyeçilik hizmetleri daha da kötüleşmiş ve bunlar gibi birçok nedenden dolayı sosyo-ekonomik problemler had safhaya çıkmıştır. Sisi yönetimi tarafından temel gıda maddelerinde ve petrol gibi enerji ürünlerindeki devlet teşviklerinin düşürülmesi ya da kaldırılması ve buna paralel olarak enflasyonla birlikte alım gücündeki gerileme özellikle dar gelirli kesimler için yaşam koşullarını çok daha zor hale getirmiştir. Ekonomik problemlerin yanında Sisi yönetiminin baskıcı tutumu, demokratik yolla haklarını arayan muhalifleri sistemin dışına itmesi ve her şeyden önemlisi 2011’de 30 yıllık otoriter rejimi yıkma amacıyla gerçekleştirilen devrimi sona erdirmeye yönelik faaliyetleri, ülkede değişim isteyen tüm grupların tepkisini çekmektedir. Devrimi tecrübe etmiş bir nesil olan Mısır gençliğinin tüm baskı ve şiddete rağmen darbe karşıtı protestoları sürdürmesi, devrim sürecinin henüz sona ermediğinin ciddi bir göstergesidir. Sisi yönetimini reddeden ve demokratik, özgürlükçü ve çoğulcu bir yönetim için barışçıl gösterilere devam eden bir neslin bu kararlılığı Mısır’da gerçekleştirilmek istenen karşı-devrim girişiminin önündeki en büyük engeldir.

Kronoloji

- **8-12 Ocak:** Askeri darbe sonrasında hazırlanan anayasa için referandum yapıldı. Katılımın %38 olduğu referandumda halkın %98'i anayasa-ya "Evet" oyu verdi.
- **25-26 Ocak:** 25 Ocak Devrimi'nin yıldönümünde darbe karşıtları protestolarına devam etti. Çıkan olaylarda resmi rakamlara göre 49, insan hakları örgütlerine göre 106 sivil hayatını kaybetti.
- **13-14 Şubat:** O dönemde Genelkurmay Başkanı olan Abdülfettah el-Sisi, Rusya'yı ziyaret etti. Putin, Sisi'ye cumhurbaşkanlığı için destek olurken, imzalanan anlaşma ile Rusya'nın Mısır'a 2 milyar dolarlık silah ve askeri mühimmat satacağı duyuruldu.
- **10 Mart:** Birleşik Arap Emirlikleri'nden Arabtec firması ile Mısır ordusu arasında yapılan anlaşmayla, Mısır'da 40 milyar dolar maliyetle 1 milyon ev inşa edileceği duyuruldu.
- **12 Mart:** O dönemde Genelkurmay Başkanı olan Abdülfettah el-Sisi darbe sürecindeki en önemli destekçilerinden Birleşik Arap Emirlikleri'ni ziyaret etti.
- **24 Mart:** Minya Ceza Mahkemesi, 529 darbe karşıtına idam cezası verdi. Karara birçok ülke ve sivil toplum kuruluşundan tepki geldi.
- **28 Nisan:** Aralarında Müslüman Kardeşler hareketi lideri Muhammed Bedii'nin de bulunduğu 683 kişiye idam cezası verildi. Aynı gün Kahire Acil İşler Mahkemesi, 25 Ocak Devrimi'nin önde gelen hareketlerinden 6 Nisan Hareketi'ni yasaklayarak faaliyetlerinin durdurulmasına karar verdi.
- **26-28 Mayıs:** Darbe sonrası ilk cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldı. Birçok siyasi partinin ve hareketin boykot ederek katılmadığı seçim sonrasında Abdülfettah el-Sisi oyların %96.9'unu alarak Cumhurbaşkanı oldu. Seçime katılımın %47'de kaldığı bildirildi.
- **11 Haziran:** 25 Ocak Devrimi gösterileri sırasında öne çıkan aktivistlerden Alaa Abdulfettah ve beraberindeki 24 sanığa Protesto Yasası'nı ihlal etmek suçundan 3 yıl hapis cezası verildi.
- **19 Temmuz:** O dönemde başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan'ın Mısır'daki darbe yönetimine yönelik eleştirileri Kahire tarafından yayınlanan bir açıklamayla kınandı. Mısır ayrıca Türkiye'nin Kahire'deki maslahatgüzarını açıklama için Dışişleri Bakanlığı'na çağırdı.
- **9 Ağustos:** Cumhurbaşkanı Abdülfettah el-Sisi göreve geldikten sonraki ilk ziyaretini Suudi Arabistan'a gerçekleştirdi.
- **12-14 Ağustos:** Cumhurbaşkanı Abdülfettah el-Sisi ikinci ziyaretini Rusya'ya yaptı. İki ülke arasında savunma sanayi alanında anlaşma imzalanırken, Mısır'ın Rusya'dan silah satın alması konusunda uzlaşıldı.

- **15 Eylül:** Katar'dan ayrılmak durumunda kalan Müslüman Kardeşler yöneticisi 2 kişi Türkiye'ye geldi.
- **24 Eylül:** Abdülfettah el-Sisi Birleşmiş Milletler'in 69. Genel Kurulu'na katılmak üzere New York'a geldi. Genel Kurul'da konuşma yapan Sisi New York temasları kapsamında aralarında İngiltere Başbakanı David Cameron, Fransa Cumhurbaşkanı Francois Hollande ve ABD Başkanı Barack Obama'nın da bulunduğu dünya liderleri ile görüşmeler yaptı.
- **24 Ekim:** Mısır'ın Kuzey Sina bölgesindeki Şeyh Züveyd ve El-Ariş kenti yakınlarında gerçekleştirilen saldırılarda 34 Mısır askeri öldürüldü. Saldırıyı IŞİD'in Mısır'daki kolu olan Vilayet-i Sina örgütü üstlendi.
- **28 Ekim:** Mısır ordusu Gazze sınırına 13 kilometre uzunluğunda bir tampon bölge oluşturma kararı aldı. Refah şehrinin bir kısmını kapsayacak olan tampon bölgede yaşayan kişilerin bölgeyi terk etmeleri istendi.
- **8 Kasım:** Cumhurbaşkanı Abdülfettah el-Sisi, Yunanistan Başbakanı Antonis Samaras ve Kıbrıs Rum Kesimi Cumhurbaşkanı Nikos Anastasiadas Kahire'de bir araya geldi. Üçlü zirve sonrasında yayımlanan Kahire Bildirisi'nde, Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ın saygınlığına ve onun ekonomik vasiliğine saygı duyması gerektiği ifade edilerek, Kıbrıs'a ait bölgelerde petrol arama çalışmalarını durdurması çağrısı yapıldı.
- **23 Kasım:** Abdülfettah el-Sisi, Almanya, Fransa ve Vatikan'ı ziyaret etmek üzere 4 günlük Avrupa turuna başladı. Ziyareti sırasında Sisi, Angela Merkez, Francois Hollande ve Papa Francis ile görüşti.
- **28 Kasım:** Mısır Selefi Cephesi'nin çağrısıyla ülke çapında darbe karşıtı gösteriler düzenlendi. Güvenlik güçlerinin olaylara müdahalesi nedeniyle 5 kişi hayatını kaybetti.
- **29 Kasım:** Devrik lider Hüsnü Mübarek, 25 Ocak Devrimi sırasında yüzlerce gösterinin öldürülmesinden sorumlu olarak yargılandığı davada suçsuz bulundu. Mahkeme ayrıca Mübarek'in yolsuzluk davasında da suçsuz olduğuna hükmetti.
- **20 Aralık:** Mısır'da darbe öncesi parlamentosunda milletvekili olan bir grup vekilin de aralarında olduğu 45 kişi İstanbul'da 'Halk Meclisi' kurdu.

Notlar

- 1 Adham Youssef, "40 Police Academy students expelled over 'Brotherhood affiliations'", *Daily News Egypt*, 17 December 2014; "40 students expelled from Egypt's police academy over Brotherhood links", *Ahram Online*, 17 December 2014.
- 2 Patrick Kingsley, "Egypt sentences to death 529 supporters of Mohamed Morsi", *Guardian*, 24 March 2014; "Egyptian court sentences 683 people to death", *Al Jazeera*, 29 April 2014.
- 3 "İnsanlık tarihinin en ağır idam cezası", *Vatan*, 25 Mart 2014; "Mısır'da 683 kişiye idam kararı", *Akşam*, 28 Nisan 2014.
- 4 "Egyptian court sentences Muslim Brotherhood leaders", *Deutsche Welle*, 15 September 2014.
- 5 Alessandra Masi, "Egypt court doles out 188 death sentences for pro-Muslim Brotherhood Kerdasa attack", *International Business Times*, 2 December 2014.
- 6 "Egypt: shocking death sentences follow sham trial", *Human Rights Watch*, 25 March 2014; "Egypt unfair trial, death sentences make mockery of justice", *Amnesty International*, 28 April 2014; Sarah Leah Whitson, "Egypt sentences 683 to death as military crackdown continues", *Human Rights Watch*, 30 April 2014.
- 7 "TBMM'den ortak deklarasyon", *Yeni Şafak*, 10 Nisan 2014; "İdamlara karşı Meclis'te 'ortak deklarasyon'", *Sabah*, 10 Nisan 2014.
- 8 "Freedom Seekers Monitor: military junta expels 503 university students", *Ikhwaneet*, 11 September 2014.
- 9 Mahmoud Mostafa, "Al-Azhar University expels 51 students", *Daily News Egypt*, 28 December 2014.
- 10 "Egypt unrest: 11 deaths at Muslim Brotherhood protests", *BBC*, 3 January 2014; "19 protesters killed in violent clashes across Egypt", *Press TV*, 3 January 2014.
- 11 "Three killed in clashes at Egypt protests", *BBC*, 10 January 2014.
- 12 "Revolutionary Socialists call for 'no' vote on constitution", *Aswat Masriya*, 18 December 2013; "Strong Egypt, April 6 boycott referendum", *Egypt Independent*, 13 January 2014;
- 13 "Egyptians overwhelmingly back constitution - official results", *Aswat Masriya*, 18 January 2014; "Official results of Egypt's 2014 constitutional referendum", *Ahram Online*, 19 January 2014.
- 14 "Egyptians defy violence to vote on constitution", *Guardian*, 14 January 2014; "Death toll rises to 11 overnight following bloody afternoon", *Daily News Egypt*, 15 January 2014.
- 15 "Fourth blast rock Cairo, death toll rises to six", *Russia Today*, 24 January 2014; "Six dead in wave of Cairo bombings", *Al-Akhbar*, 24 January 2014.
- 16 "Ten killed in Egypt as police attack protesters", *IRIB World Service*, 24 January 2014.
- 17 "At least 29 killed in Egypt protest clashes", *Al Arabiya*, 25 January 2014.
- 18 "49 protesters killed on anniversary of Egypt uprising", *Voice of America*, 26 January 2014.
- 19 "Egypt: killing of demonstrators continues unhindered on the 3rd anniversary of revolution", *Al-Karama*, <http://en.alkarama.org/component/...>
- 20 Elizabeth Arrott, "Egypt sets presidential vote first as violence tears country", *Voice of America*, 26 January 2014.
- 21 Yasmine Saleh, "Egypt's generals give Sisi green light to run for president", *Reuters*, 27 January 2014.
- 22 Noah Browning, "Liberal Egyptian group opposes any Sisi run for presidency", *Reuters*,

- 5 March 2014; Joel Gulhane, "6 April Youth Movement oppose Al-Sisi presidential bid", *Daily News Egypt*, 5 March 2014.
- 23 Michael Georgy, "Egyptian cabinet steps down to clear way for Sisi presidential bid", 24 February 2014, <https://www.popularresistance.org...>
- 24 "Egypt's military chief Sisi quits to run for presidency", *BBC*, 27 March 2014.
- 25 Patrick Kingsley, "Abdel Fatah al-Sisi won 96.1% of vote in Egypt presidential election, say officials", *Guardian*, 3 June 2014.
- 26 Yasmine Saleh and Stephen Kalin, "Sisi won 96.91 percent in Egypt's presidential vote-commission", *Reuters*, 3 June 2014.
- 27 David D. Kirkpatrick, "Turnout rises in Egypt, but the vote raises doubts", *The New York Times*, 28 May 2014.
- 28 Patrick Kingsley, "Egypt's Sisi sworn in as president", *Guardian*, 8 June 2014.
- 29 "AlaaAbdelFattah, 24 others handed 15-years sentences", *DailyNewsEgypt*, 11 June 2014.
- 30 "In blow to leadership of '11 revolt, Egypt activists are given 3 years in prison", *The New York Times*, 22 December 2013.
- 31 "Egyptian activist Ahmed Douma jailed 3 more years for contempt of court", *Ahram Online*, 9 December 2014.
- 32 İsmail Numan Telci, "Mısır'da devrimin taşıyıcısı olarak üniversiteler", *Mısır Bülteni*, 10 Ekim 2014.
- 33 "Casualties in bomb blast near Egypt's foreign ministry", *BBC*, 21 September 2014; "Policemen killed in blast near Egypt ministry", *Al Jazeera*, 22 September 2014.
- 34 "Sina'daki saldırıda ölenlerin sayısı 34'e yükseldi", *Mısır Bülteni*, 25 Ekim 2014.
- 35 "Mısır'dan Sina'ya askeri tampon bölge", *Mısır Bülteni*, 28 Ekim 2014, "Mısır ordusundan Sina'da operasyon açıklaması", *Mısır Bülteni*, 1 Kasım 2014.
- 36 Louisa Lovelock, "Thousands forced from homes as Egypt clears Gaza border area after bombing", *The Telegraph*, 29 October 2014; "Egypt: end wave of home demolitions, forced evictions in Sinai amid media blackout", *Amnesty International*, 27 November 2014.
- 37 "Deaths as Egypt's Rabaa killings marked", *Al Jazeera*, 15 August 2014.
- 38 "Four protesters killed, dozens arrested across Egypt", *Press TV*, 7 November 2014.
- 39 "Three killed as Islamists protest in Cairo", *CNN*, 28 November 2014; "Egypt security forces kill two protesters, detain 85 following Mubarak acquittal", *Al-Akhbar*, 30 November 2014.
- 40 Rana Muhammad Taha, "Presidential decree resuscitates appointment of university chairman", *Daily News Egypt*, 25 June 2014.
- 41 "Cairo University applies Sisi's decree by removing 19 deans", *Al Arabiya Institute for Studies*, 26 June 2014.
- 42 "El-Sisi appoints 4 new deans at Cairo University"; Sada Al-Balad, 24 October 2014; "Sisi issues decree to appoint 7 new faculty deans", *Middle East News Agency*, 10 November 2014.
- 43 Patrick Kingsley, "Egypt places civilian infrastructure under army jurisdiction", *Guardian*, 28 October 2014; Jean Shaoul, "Egyptian military regime steps up repression", *World Socialists Web Site*, 1 November 2014.
- 44 "Mısır'da Selefilər 28 Kasım'da sokağa çıkıyor", *Mısır Bülteni*, 27 Kasım 2014.
- 45 "Sisi yönetimi ve meşruiyet aracı olarak "dış politika"", *Mısır Bülteni*, 8 Aralık 2014.

- 46 "Vladimir Putin pre-empts presidency bid by Egypt's military chief", *Guardian*, 14 February 2014.
- 47 "Putin backs Sisi to be president of Egypt", *Al Jazeera*, 13 February 2014; Sneha Shankar, "Russia And Egypt reach initial agreements over arms deal worth \$2 billion during Sisi's visit to Moscow", *International Business Times*, 14 February 2014.
- 48 "Egypt's Sisi in UAE in first visit to Gulf", *Al Jazeera*, 12 Mart 2014.
- 49 Aaron T. Rose, "Al-Sisi on official visit to UAE", *Daily News Egypt*, 12 March 2014; "Al-Sisi on official visit to UAE", *Asharq Al-Awsat*, 12 March 2014.
- 50 "Mısır Cumhurbaşkanı Sisi'nin ilk Avrupa turu", *Mısır Bülteni*, 24 Kasım 2014.
- 51 "Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, Vatikan'da", *Mısır Bülteni*, 24 Kasım 2014.
- 52 Bu kısmın yazılmasında daha önce SETA tarafından yayınlanan Türk Dış Politikası Yılığ'ındaki Mısır bölümünden yararlanılmıştır.
- 53 "Sisi'yi tebrik etmenin anlamı yoktur", *Habertürk*, 24 Haziran 2014.
- 54 "İhvan üyeleri Türkiye'de", *Akşam*, 29 Eylül 2014.
- 55 "Müslüman Kardeşler sürgünde meclis kurdu", *Dünya Bülteni*, 20 Aralık 2014.
- 56 "Mısır, Yunanistan, Rum Yönetimi zirvesi", *El-Cezire*, 8 Kasım 2014; "Mısır, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'dan Kahire Deklarasyonu", *Mısır Bülteni*, 8 Kasım 2014.
- 57 "Ükelere göre yıllık ihracat rakamları", Türkiye İhracatçılar Meclisi, www.tim.org.tr
- 58 Turizm Bakanlığı'nın web sitesinde yer alan verilerden derlenmiştir.
- 59 "Egypt sees rising economic confidence: World Bank", *Daily News Egypt*, 17 Ocak 2015.
- 60 Sara Aggour, "Year end 2014: what has the president accomplished so far?", *Daily News Egypt*, 3 January 2015.
- 61 "Tahya Misr fund launches under Sisi's supervision, CAO's control", State Information Service, 2 July 2014, <http://www.us.sis.gov.eg...>
- 62 AbdelRazek Al-Shuwekhi, "Finance Ministry expects EGP 11bn from special funds and accounts for FY 2014/2015: Ministry official", *Daily News Egypt*, 23 Temmuz 2014.
- 63 Tahya Masr fonuna yardımda bulunan kişi ve kurumlardan bazıları şunlardır: Orascom İnşaat Endüstrileri (OCI) 2.5 milyar cüneyh (360 milyon dolar), Mısır Merkez Bankası 400 milyon cüneyh (60 milyon dolar), işadamı Şerif El-Cibali 160 milyon cüneyh (25 milyon dolar), işadamı Salah Ebu Donkol 100 milyon cüneyh (15 milyon dolar) ve Kahire Üniversitesi 20 milyon cüneyh (3 milyon dolar). Tahya Masr fonuna en fazla destekte bulunan şirketlerden olan Orascom İnşaat Endüstrileri, Hüsnü Mübarek rejimi döneminde ciddi bir zenginliğe ulaşan Saviris ailesine ait firmalardan birisidir. Saviris ailesi Sisi liderliğindeki askeri darbeye destek olmuş, izleyen süreçte de bu desteği sürdürmüştür. "OCI donates LE2.5 bn of recouped tax settlement to Tahya Misr social fund", *Ahram Online*, 13 November 2014; "OCI donates LE2.5 bn of recouped tax settlement to Tahya Misr social fund", *Ahram Online*, 13 November 2014; "Cairo University donates 20 million EGPs to Tahya Masr fund account", 1 July 2014.
- 64 Menna Samir, "Tahya Masr fund under microscope", *Daily News Egypt*, 3 January 2015.
- 65 "Presidential decree appoints board of trustees of "Tahya Misr" fund", *Ahram Online*, 22 December 2014.
- 66 "Sisi zamları savundu", *Al Jazeera*, 7 Temmuz 2014.
- 67 "Elektrik kesintisi Kahire'de hayatı felç etti", *Mısır Bülteni*, 4 Eylül 2014.
- 68 "Mısır'da elektrik krizi", *Mısır Bülteni*, 9 Eylül 2014.
- 69 "Mısır'da turizm yeniden canlanıyor", *Mısır Bülteni*, 8 Eylül 2014.

- 70 "Mısır'ın turizm gelirleri 2014'te %27 yükseldi", *Mısır Bülteni*, 2 Şubat 2015.
- 71 "Yeni Süveyş Kanalı projesinde ihale süreci", *Mısır Bülteni*, 19 Ağustos 2014.
- 72 "Egypt's banking sector led economy in 2014", *The Cairo Post*, 28 Aralık 2014.
- 73 "Can Al-Sisi boost the economy with national projects?", *Daily News Egypt*, 3 Ocak 2015.
- 74 "Fitch, Mısır'ın notunu yükseltti", *Mısır Bülteni*, 21 Aralık 2014.
- 75 Andrew Critchlow, "Saudi and UAE ready \$20bn boost for Egypt's El-Sisi", *The Telegraph*, 1 June 2014; Keith Johnson, "Royals flush", *Foreign Policy*, 28 October 2014.
- 76 "Dubai's Arabtec says plan for \$40 billion Egypt housing scheme nearly completed", *Reuters*, 28 September 2014.
- 77 Yousef Gamal El-Din, "1 million homes: Gulf builder scores massive deal", *CNBC*, 10 March 2014.
- 78 "Sisi'ye Körfez yardımı sürüyor", *Al Jazeera*, 1 Eylül 2014.
- 79 "Saudi Arabia to give Egypt up to \$4 billion more aid: report", *Reuters*, 30 January 2014.
- 80 "Egypt to receive \$5bn in loans from UAE and Saudi Arabia: Source", *Ahram Online*, 13 October 2014.
- 81 Doaa Farid, "Egypt-Kuwait economic relations marked by financial assistance, investment disputes", *Daily News Egypt*, 4 January 2015.
- 82 "IMF Mısır'a yardıma hazır", *Al Jazeera*, 6 Haziran 2014.
- 83 "Mısır Ekonomi Zirvesi 13-15 Mart 2015'te düzenlenecek", *Mısır Bülteni*, 23 Kasım 2014.
- 84 "Avrupa kurumlarından Mısır'a destek", *Mısır Bülteni*, 31 Aralık 2014.
- 85 "Amerika'dan Mısır'a şartlı yardım", *Al Jazeera*, 15 Ocak 2014.
- 86 "ABD'den Mısır'a askeri yardım", *Al Jazeera*, 24 Nisan 2014.
- 87 "ABD'den Mısır'a Apache helikopter sözü", *Mısır Bülteni*, 14 Ekim 2014.
- 88 "ABD'den Mısır'a 268 milyon dolarlık yardım", *Mısır Bülteni*, 2 Ekim 2014; "ABD'den Mısır'a mali yardım", *Mısır Bülteni*, 27 Ekim 2014.
- 89 "Sisi, ABD'yle imzalanan 5 yeni işbirliği anlaşmasını onayladı", *Mısır Bülteni*, 20 Aralık 2014.
- 90 "UAE says no plans for more financial aid to Egypt for now", *Reuters*, 15 May 2014.
- 91 Ahmed Namatalla, "Citigroup says Persian Gulf aid for Egypt may wane on oil", *Bloomberg*, 12 November 2014.